

**TÜRK POSTMODERN ANLATILARINDA
MODERNİZM ELEŞTİRİSİ**

YAYIN NO: 905

TÜRK POSTMODERN ANLATILARINDA MODERNİZM ELEŞTİRİSİ
Gaye Belkız Yeter Şahin

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Ocak 2019

ISBN: 978 - 605 - 7931 - 05 - 4

Editör: *İsmail Turan*
Kapak: *Kenan Özcan*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*
Baskı: *Zafer Matbaası*
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/117 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 612 24 31
Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*
Cilt: *Zafer Ciltevi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Çağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

**TÜRK POSTMODERN ANLATILARINDA
MODERNİZM ELEŞTİRİSİ**

GAYE BELKİZ YETER ŞAHİN

Gaye Belkız YETER ŞAHİN

1984'te Erzincan'da doğdu. İlk ve ortaöğretimini (Milli Piyango Anadolu Lisesi) Erzincan'da tamamladı. 1994'te yerleştiği Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bir yıl okuduktan sonra Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yatay geçiş yapıp 2008'de (Fakülte birinciliğiyle) mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ana bilim dalı Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında 2010'da tamamladı. Aynı yıl Harran Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak göreve başladı. 2015'te İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ana bilim dalı Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında doktora eğitimini tamamladı. 2016'da Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde doktor öğretim üyesi olarak göreve başladı.

Bugüne kadar *Hece*, *Turkish Studies*, *Yeni Türk Edebiyatı*, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, *Mukaddime*, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* gibi çeşitli dergilerde makalesi yayımlanan yazarın yine pek çok dergide hakemliği bulunmaktadır. *Sessizliğin Gölgesinde Hasan Ali Toptaş*, (edt. Hülya ARGUNŞAH) adlı kitapta bölüm yazarlığı olan yazarın ayrıca *Yeni Türk Şiirinde Tasfiye Hareketleri ve 1839-1928 Yılları Arasında Basılmış Türkçe Şiir Kitapları Bibliyografyası* (Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA ile birlikte hazırladığı) adlı iki kitabı bulunmaktadır.

Dedem Kâmil YETER'in anısına...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	11
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ.....	17

I. BÖLÜM

MODERN ÖNCESİ DÖNEMDEN POSTMODERNİZME BAZI TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Modern Öncesi Dönem.....	21
1.2. Modern Dönem.....	23
1.2.1. Modernite	23
1.2.2. Modernizm	26
1.3. Postmodern Dönem.....	30
1.3.1. Postmodernite	30
1.3.2. Postmodernizm	32
1.4. Edebî Eser, Edebî Metin ve Anlatı.....	37
1.5. Sonuç ve Değerlendirme	51

II. BÖLÜM

ROMAN VE ELEŞTİRİ: KLASİK VE MODERN ROMANLAR İLE POSTMODERN ANLATILARDA ELEŞTİRİNİN İŞLEVLERİ

2.1. ROMAN VE ELEŞTİRİ.....	53
2.1.1. Edebî Metinlerde Eleştiri ve İşlevleri	55
2.1.2. Romanlarda Eleştiri ve İşlevleri.....	59
2.1.2.1. Don Kişot (1605)	61
2.1.2.2. Dönüşüm (1915)	66
2.1.2.3. Dava (1925).....	69
2.1.2.4. Şato (1926)	70
2.1.2.5. Koku (1985)	72
2.1.2.6. Dövüş Kulübü (1996)	77
2.1.3. Sonuç ve Değerlendirme	85

2.2. KLASİK ROMANLARDA ELEŞTİRİ VE İŞLEVLERİ	87
2.2.1. Taaşşuk-ı Tâl'at ve Fitnat (1875)	92
2.2.2. Felâton Bey ile Râkım Efendi (1875)	94
2.2.3. Sergüzeşt (1888)	98
2.2.4. Müşâhedat (1890)	101
2.2.5. Turfanda mı Yoksa Turfa mı? (1892)	103
2.2.6. Sonuç ve Değerlendirme	105
2.3. MODERN ROMANLARDA ELEŞTİRİ VE İŞLEVLERİ	106
2.3.1. Mai ve Siyah (1897)	113
2.3.2. Ankara (1934)	122
2.3.3. Kuyucaklı Yusuf (1937)	131
2.3.4. Fahim Bey ve Biz (1941)	143
2.3.5. Sonuç ve Değerlendirme	157
2.4. POSTMODERNİTE DÖNEMİ GEÇİŞ SÜRECİ METİNLERİNDE ELEŞTİRİ VE İŞLEVLERİ	159
2.4.1. Sokaktaki Adam (1953)	160
2.4.2. Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1962)	171
2.4.3. Aylak Adam (1959)	182
2.4.4. Sonuç ve Değerlendirme	196

III. BÖLÜM

TÜRK POSTMODERN ANLATILARINDA MODERNİZME YÖNELİK ELEŞTİRİLER

3.1. Aydınlanma Felsefesi ve Modern Bilime	
Yönelik Eleştiriler	208
3.1.1. Bilginin Katı Mantıksallığına ve Araçsal Akla Yönelik Eleştiriler	219
3.1.2. Mutlak Evrensel Gerçekliğe ve Üst Anlatılara Yönelik Eleştiriler	232
3.2. Modern Hayat Tarzına ve Sosyal Meselelere	
Yönelik Eleştiriler	245
3.2.1. Bireyselleşen Özneye Yönelik Eleştiriler	261
3.2.1.1. Yabancılaşan ve Toplumla Yalnızlaşan Bireyin Kimlik Bunalımına Yönelik Eleştiriler	265
3.2.1.2. Modern Çağda Tutunamayan Kötümser Bireyin İstrabına Yönelik Eleştiriler	277

3.2.1.3. Modern Hayat Tarzında Kadına Bakış ve Cinsel Kimlik Bunalımına Yönelik Eleştiriler	289
3.2.1.4. Metalaştırılan, Makineleşmiş Bir Varlık Olarak İnsana Yönelik Eleştiriler	305
3.2.2. Teknolojinin Hayat Tarzında Meydana Getirdiği Değişimlere Yönelik Eleştiriler.....	309
3.2.3. Modernizm Sonrasında Ortaya Çıkan Tüketim Kültürüne ve Modaya Yönelik Eleştiriler	318
3.2.4. Değişen Kültürel Yapıya Yönelik Eleştiriler.....	334
3.2.5. Modern Sanata Yönelik Eleştiriler.....	339
3.2.6. Ahlaki Değerlerin İtibarsızlaştırılmasına, Aile Kurumundaki ve İnsan İlişkilerindeki Değişime Yönelik Eleştiriler.....	360
3.2.7. Kent Hayatının Hayal Kırıklığına ve Mimariye Yönelik Eleştiriler	370
3.2.8. Modern Mutlakiyetçi Eğitim Sistemine Yönelik Eleştiriler	384
3.2.9. Modernizmin İnanç Hayatındaki Tesirlerine Yönelik Eleştiriler	396
3.2.10. Modern İş Bölümüne ve Mesleki Gruplara Yönelik Eleştiriler	409
3.3. Modern Ekonomik Sistemlere Yönelik Eleştiriler	415
3.4. Siyasi Meselelere Yönelik Eleştiriler	423
3.5. Sonuç ve Değerlendirme	455
SONUÇ	463
KAYNAKÇA	469
EKLER	483
METİN TAHLİLLERİ	483
4.1. Berci Kristin Çöp Masalları (1984)	483
4.1.1. Olay Örgüsü	484
4.1.2. Zaman Kurgusu	491
4.1.3. Mekân Kurgusu.....	492
4.1.4. Şahıs Kadrosu	494
4.1.5. Tema.....	498
4.1.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	500

4.1.7. Metinlerarasılık.....	500
4.1.8. Üstkurmaca.....	501
4.1.9. Dil ve Anlatım	503
4.2. Balık İzlerinin Sesi (1992)	504
4.2.1. Olay Örgüsü	504
4.2.2. Zaman Kurgusu	508
4.2.3. Mekân Kurgusu.....	511
4.2.4. Şahıs Kadrosu	512
4.2.5. Tema.....	515
4.2.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	524
4.2.7. Metinlerarasılık.....	526
4.2.8. Üstkurmaca.....	526
4.2.9. Dil ve Anlatım	528
DİZİN.....	529

ÖN SÖZ

“Binyıllardır süregelen ana estetik ilkeler postmodernizmde köktenci bir biçimde değişime uğrar” (Ecevit, 2009: 68).¹

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve 1980’lerden itibaren etkisini iyice artıran *postmodernizm* tüm dünyada olumlu ve olumsuz etkileriyle adından söz ettirmeye devam ediyor. Postmodernizm, modernizmin ve modern hayatın bütün değerlerine, özellikle de küreselleşen, kapitalistleşen dünyaya bir karşı çıkış (başkaldırı) projesi olarak doğmuştur. Ayrıca postmodernizm, modernizmin meydana getirdiği sorunların eleştirisi üzerine kurulmuş felsefi, ideolojik ve kültürel bir akım olarak kabul edilebilir. *Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi* adlı bu kitabın konusu da ağırlıklı olarak postmodern anlatılarda modernizme yöneltilen eleştirileri temel almaktadır.

Modern düşünce kurgusu, nasıl kendini ifade etme araçlarından biri olarak romanı gördüyse, modernizm eleştirisinden yola çıkararak kendini inşa eden postmodernizm de düşüncelerinin bir yansıtıcısı olarak roman türünü kendine seçmiştir. Edebî bir tür olan roman, ilk örneklerinden itibaren dünyadaki ve insandaki çeşitli değişmelere bağlı olarak farklılıklar göstermiştir. Hiç kuşkusuz içerikte ve biçimde ortaya çıkan bu değişimler en fazla postmodernizmin etkisiyle yazılan postmodern anlatılarda varlığını göstermiştir: “Roman, XX. yüzyılın son çeyreğinde bir kez daha değişir. Söz konusu değişme, yüzyıllardır kabul görmüş ve klasikleşmiş roman estetiğinin neredeyse bütünüyle yıkılması, alt-üst edilmesi ve reddedilmesine kadar uzanır. Bir anlamda roman kendini yeniden ve yeni baştan inşa etme süreci ile yüz yüze kalır. ‘**Modernist roman**’la başlayan bu süreç, ‘**yeni roman**’la devam eder ve ‘**postmodern roman**’la en uç noktaya ulaşır” (Çetişli, 2016: 55). Klasik ve modern romandan; anlatıcı, kişiler, zaman, mekân, olay örgüsü, dil, üslup gibi unsurlar bakımından farklılık gösteren postmodern anlatıların bu değişimi türün özelliklerini de farklılaştırmış; hatta türün adı bile değişime uğramıştır. Artık postmodern evrede tüm kategorilerden uzaklaşarak *roman* yerine *anlatı*, *eser* yerine ise *metin* terimleri kullanılmaya başlanmıştır: “Yazar merkezli ve tek taraflı dünyadan metin merkezli bir dünyaya geçiş, okura belli bir özgürlük

1 Akademik çalışmalarda “Ön Söz” kısmında genellikle epigraf kullanımına rastlamak mümkün değilken, çalışmamızın ana konusu postmodernizmin modernizme yönelik eleştirileri olunca “Ön Söz”e bir epigrafla başlamayı uygun gördük. Çünkü modern romanın seçkinciliğini eleştirme yöntemlerinden biri olan epigraf kullanımı postmodern anlatılarda oldukça yaygındır.

alanı sunarken, metinden okuyucuya okurdan metne çoklu bir geçiş gerçekleşir. Kategorize edilemeyen bu yapılanma postmodernizmin ruhuna da uygundur” (Eliuz, 2016: 109). İşte, tam da bu yüzden postmodernistler, modernizm eleştirisinin de etkisiyle yazdıkları metinlerin roman olarak değerlendirilmesini galatmeşhur kabul ederler. Sözünü ettiğimiz değişim nedeniyle biz de çalışmada *postmodern roman* yerine *postmodern anlatı* terimini kullanmayı tercih ettik. Ayrıca bu tercih, çalışmamızda *klasik roman*, *modern roman* ve *postmodern anlatı* olmak üzere üç farklı adlandırmayı gerekli kılmıştır. Metin merkezli bir sanat anlayışını benimseyen postmodernistlerin *roman* yerine *anlatı* terimini kullanmalarının nedenini İsmet Emre şöyle açıklar:

“Baştan sona kadar müphemliklerle dolu, muğlak, sınırları belirlenmemiş, dağınık, başı ve sonu belli olmayan bir düzlem... Belki biraz da bu yüzden, postmodernistler, yazdıklarına roman, öykü, deneme, şiir gibi herhangi bir türsel adlandırma yerine anlatı tâbirini kullanmayı yeğ tutarlar” (Emre, 2006 (a): 89).

İlk olarak Batı edebiyatında etkisini gösteren postmodern anlatının Türk edebiyatındaki önemli temsilcileri Oğuz Atay, Orhan Pamuk, Elif Şafak, Hasan Ali Toptaş, Metin Kaçan, Latife Tekin, İhsan Oktay Anar, Hilmi Yavuz ve Bilge Karasu gibi yazarlardır. Bu yeni metinlerin hem biçim hem de içerik açısından klasik ve modern romanlardan farklılığıyla ilgili çeşitli kitap, tez ve makale çalışmaları bulunmaktadır. Fakat postmodernizmin doğuşuna zemin hazırlayan modernizm eleştirisi konusu bugüne kadar akademik çevrelerde kapsamlı şekilde ve bir bütün olarak ele alınmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada postmodern anlatılarda yer alan modernizme yönelik eleştirilerle ilgili görüşler tespit edilip bunlar ayrıntılı bir şekilde ele alınarak yorumlanmıştır. Çünkü postmodernizm siyasetten ekonomiye, toplumsal yaşamdan sanata, kısacası hayatın hemen her alanında varlık göstermesi bakımından oldukça önemli bir akımdır. Bunun yanı sıra bu çalışmada bir edebî tür olan romanda (klasik romanda, modern romanda ve postmodern anlatıda) eleştirinin işlevine, değişimine ve romanda eleştiri unsurunun yerine, özellikle de toplumla olan ilişkisine somut örneklerle yer verilmiştir. Ayrıca her ne kadar çalışmada ‘modernizm eleştirisi’ konusu esas alınsa da doğal bir durum olarak karşılayabileceğimiz postmodern anlatılardaki klasik ve modern roman özelliklerinin varlığına da dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde modern düşüncenin ve hayatın meydana getirdiği olumsuz sonuçlara yer verilirken, aynı zamanda postmodern dönemde modernizm eleştirisinin daha iyi anlaşılması ve binlerce yıldır (geleneksel, modern ve postmodern

süreçte) yaşanan hayatın bazı unsurlarına ve değişimlere yer verilmiştir. Öte yandan “Giriş”ten sonra gelen ve üç ana bölümden oluşan çalışmada;

Birinci bölüm “Modern Öncesi Dönemden Postmodernizme Bazı Temel Kavramlar” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm kendi içinde “Modern Öncesi Dönem, Modern Dönem, Postmodern Dönem ve Edebî Eser, Edebî Metin ve Anlatı Terimleri” olmak üzere dört alt başlık altında toplanmıştır. Bu şekilde modern, modernite, modernizm, postmodernite ve postmodernizm terimleri açıklanarak çerçeveleri, birbirleri arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Ayrıca bir edebî tür olarak romanın doğasını tanımlama ile ona yüklenen işleve, romanların yazılış sebeplerine ve toplum üzerindeki etkilerine de yer verilmiştir. Bu bağlamda romanların hem insanın hem de toplumun değişik yönlerinin yansıtılmasında önemli bir işleve sahip olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle de Türk edebiyatında medeniyet algısındaki değişikliklere ve yeni fikirlerin yayılmasına dair anlatımlara, serzenişlere romanlarda sıkça yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple çalışmada insanı ve toplumu derinlemesine kavrayan bilim, teknik, felsefe gibi bilgi alanlarına dayanan, çoğu kez bunların ötesine de uzanan, insanla ilgili hemen her sorunu kucaklamaya çalışan romanın daha birçok işlevsel özelliğinden söz edilmiştir.

“Roman ve Eleştiri: Klasik ve Modern Romanlar ile Postmodern Anlatılarda Eleştirinin İşlevleri” başlığını taşıyan ikinci bölümde ise, edebî bir tür olarak roman kavramından ve eleştiri teriminden bahsedilmiştir. Özellikle de eleştirinin romanlardaki işlevleri çeşitli örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde yazarların niçin eleştiri yöntemini kullandıkları sorusunun da cevabı aranmıştır. Bu amaca yönelik olarak bu bölümde klasik dönem, modern dönem ve postmodernite dönemi romanlarında bu türe yüklenen işlevlere yer verilmiştir. Ayrıca bu işlevlere bağlı olarak romanlardaki ve anlatılardaki eleştiri unsurlarıyla birlikte bu eleştirilerin özelliklerine de dikkat çekilmiştir.

Üçüncü bölüm ise, “Türk Postmodern Anlatılarındaki Modernizm Eleştirileri” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde; Orhan Pamuk, Hasan Ali Toptaş, İhsan Oktay Anar, Hilmi Yavuz, Latife Tekin, Metin Kaçan, Buket Uzuner, Elif Şafak gibi yazarların postmodern anlatıları, barındırdıkları modernizme yönelik eleştiriler açısından incelenmiştir. Dolayısıyla bu anlatılarda yer alan modernizme yönelik eleştiriler tespit edilerek yorumlanmış ve postmodernistlerin modern hayatı niçin eleştirdikleri ortaya konulmuştur.

Ekler ise “Metin Tahlilleri” başlığını taşıyıp, bu bölümde Latife Tekin’in *Berci Kristin Çöp Masalları* ve Buket Uzuner’in *Balık İzlerinin Sesi* adlı anlatılarının metin tahlili yapılmıştır. Bu şekilde postmodern anlatıların klasik ve modern romanlardan ayrılan yönlerini uygulamalı olarak somut örnekleriyle ortaya koymak hedeflenmiştir.

Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi adını taşıyan bu çalışmada, modern dünyayla birlikte başlayan bireysel ve toplumsal hayattaki değişikliklerin postmodern anlatılardaki -özellikle olumsuz yöndeki- yansımalarının ilk defa bu kadar geniş ve derli toplu bir şekilde incelenmesiyle, Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında önemli bir eksiklik giderilmiş olacaktır. Toplumun ve bireyin değişim süreci edebiyat sosyolojisi açısından önemlidir. Bundan dolayı bu çalışmada postmodern anlatılar esas alınarak modernizmin etkilerinin incelenen metinlerde nasıl yer bulduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kitap konusu açısından bu alanda yapılan ilk çalışmalardan biri olduğu için çeşitli eksiklikleri ve hataları barındırabilir. Bu sebeple herhangi bir yanlış veya eksik bilgi-yorum tespit eden araştırmacıların katkılarını beklediğimi belirtmeliyim. Bu çalışmanın gelecekte postmodern anlatılar ve bu anlatılardaki modernizm eleştirisi konusu üzerine çalışacaklara faydalı olacağını umuyorum.

Son olarak akademik sürecimin her aşamasında bana önderlik eden, çalışmanın fikir babası, sabrına her daim imrendiğim hocam Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA’ya teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmanın hazırlanış evresinde yoğun mesailerine rağmen yardımlarını esirgemeyen, önerileriyle ufku açan değerli hocalarım Prof. Dr. İsmet EMRE, Prof. Dr. Tarık ÖZCAN, Doç. Dr. Ebru Burcu YILMAZ ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN’er’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisanstan beri manevi desteklerini eksik etmeyen arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Birol BULUT ve Güneş YAVRI’ya da teşekkür ederim. Çeşitli fikirleriyle çalışmaya katkıda bulunan meslektaşım Okt. Volkan GEMİLİ’ye ve öğrencimiz İsmail TURAN’a teşekkürler. Ayrıca her zaman yanımda olan aileme özellikle de kardeşlerim Selin Cansu YETER ile Tolgahan YETER ve eşim Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN’e destekleri için minnettarım.

Dr. Öğr. Üyesi Gaye Belkız YETER ŞAHİN
Erzincan 2018

KISALTMALAR

bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
edt.	Editör
hzl.	Hazırlayan(lar)
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

"Postmodernizm, modernist dünyaya karşı bir duruş ve modernizmi sorgulayan bir yöntemdir" (Emre, 2006 (a): 2).

Modern düşüncenin doğuşuna kaynaklık eden Rönesans, Reform, Aydınlanma Hareketi ve Sanayi Devrimi sonrasında meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler başlangıçta özellikle hayatı kolaylaştırdıkları için sevinçle karşılanmıştır. İnsanoğlunun, özgürlük ve kesintisiz mutluluk arayışının kaynağı olarak düşündüğü ve umut bağladığı *modernizmin*, toplum üzerindeki etkileri bir süre sonra işsizlik korkusuna, kimliksizliğe, yurtsuzluğa, yalnızlaşmaya, yabancılaşmaya, duyarsızlaşmaya, aile kurumunun yıpranmasına, çeşit çeşit fiziksel ve bedensel rahatsızlıkların artmasına neden olmuştur. Ayrıca yol açtığı bu gibi tahribatlarla birlikte bireyin ardi arkası gelmeyen isteklerinin karşılanamamasıyla ve psikolojik şartların değişimiyle modernleşme çabaları hem hayal kırıklıklarına hem de psikolojik hastalıklara yol açmıştır. Söz gelişi modernizmin insanlara gösterdiği en önemli hedeflerden biri olan özgürlüklerin artacağı yönündeki vaatler ve dünya barışını egemen kılma isteği -maalesef- büyük oranda başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Teknolojik gelişmelerle üretimi daha seri bir şekilde artan tabanca, tüfek, el bombası, top, füze, atom bombası, nükleer bomba ve kimyasal silahların savaşlarda meydana getirdiği ağır hasarlar, can kayıpları modern çağın en olumsuz etkileri olarak düşünülebilir. Bu olumsuz etkilere sadece şu örneği bile vermek modernizm öncesi dönem ile modern dönem arasındaki uçurumu ne kadar da çarpıcı bir şekilde göz önüne sermektedir: Niğbolu Savaşı'nda -yaklaşık olarak- 70.000 kişi ölmüşken Amerika Birleşik Devleti tarafından II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Hiroşima'ya ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları sadece birkaç dakika içinde 215.000 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bu örnek âdeta modernizmin, bu yönüyle insanlığın sonunu hazırlayan bir süreç olduğunu düşündürüyor.

Ukrayna'nın Çernobil şehrinde 26.04.1986 tarihinde bir kaza sonucu meydana gelen Çernobil reaktöründeki sızma ise Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarından daha güçlü bir etkiye sahip olup; Türkiye'de Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki kanser vakalarıyla ilişkilendirilmesi, kazanın etkilerinin günümüzde dahi süregeldiğinin bir göstergesidir. Atom bombalarının ve nükleer reaktörlerin yaydığı radyasyonun bu gibi olumsuz etkilerinin yanı sıra özellikle de son birkaç yıldır Suriye'deki iç savaş sırasında iki

yüz elli bin -yaklaşık olarak- kişinin hayatını kaybetmesi ve kimyasal silah kullanımı modern teknolojinin dehşet verici olumsuz birer yansımasıdır. Bu gibi felaketlerin yanı sıra modern teknolojinin bir güzelliği olarak kabul edilen kara yollarında seyahat etmeyi sağlayan araçların yanlış kullanımına ya da trafik kurallarına uymamaya bağlı meydana gelen trafik kazalarındaki artış sebebiyle de her gün dünya üzerinde binlerce kişi hayatını kaybetmektedir. Ayrıca bu kazalardaki maddi ve manevi zararlar ise oldukça ciddi boyutlardadır.

Hızlı ulaşımı sağlayan araçların yanı sıra yaşamı kolaylaştıran bulaşık ve çamaşır makineleri gibi ev aletleri, insan hayatını olumlu ve olumsuz yönde etkilemiştir. Bunlar yaşam kalitesini yükseltmiş; ancak insanın kendine yapacak bir şeyi kalmayınca robotlaşmasına, tek tipleşmesine, günlük hareket ihtiyacını karşılayamamasına, kilo problemi yaşamasına, can sıkıntılarının artmasına ve günün büyük bir kısmını televizyon, internet, cep telefonu gibi teknoloji ürünlerinin karşısında geçirmesine yol açmıştır (Gottdiener, 2005: 82-83). Öte yandan hem şehirleşmenin artması hem de kapitalizmin etkisiyle ev ve çalışma alanlarının birbirinden iyice ayrılmasıyla kadınların çalışma hayatına daha fazla dâhil olması, zamandan tasarruf sağlanması gibi nedenlerle hazır çorba, fast food ve donmuş yiyecek tüketimi gibi doğallığı tartışılan ürünlerin sıkça kullanımını hem beslenme alışkanlıklarını hem de bireyin sağlıklı yaşam standartlarını değiştirmektedir. Özellikle de modern çağla birlikte hemen her yerde kolaylıkla ulaşılabilen gazlı içecek kullanımındaki artış, zirai tarım ilaçlarının olumsuz etkileri insan sağlığı açısından büyük tehlikeler oluşturmaktadır. Örneğin gazlı içecekler ve uyuturucu kullanımı, davranış bozukluklarını, uyku sorununu ve saldırganlıkları tetiklemektedir.

Açgözlü, doyumsuz, gereksinim dışı alışveriş yapan, hırslarına yenik düşen modern çağın bunalımlı insanlarındaki şizofrenik durumlar ve intihar vakalarındaki artışlar ise kaygı verici boyutlardadır. Modern evrede âdeta teknolojinin ve paranın kölesi hâline gelen bireyin, tahrip olan insan ilişkilerinin de etkisiyle yalnızlaşarak kendi kabuğuna çekilmesi, çeşitli sanal ortamlarla bu ihtiyacını gidermeye çalışması günlük hayatın içinde aslında birer tehdit oluşturmaktadır. Modern çağın bunalımlarının ve sıkıntılarının giderilmeye çalışıldığı son zamanlarda bireyin toplumsal yaşama aktif bir şekilde katılması için yapılan grup terapilerine, yaşam koçlarına ve psikologlara önem verilmeye başlanması bu tehditler karşısında aranan çözümlerle doğrudan ilişkilidir. Tüm bu arayışlar ise postmodern evrede hayatı yapaylığandan kurtarıp doğallığına kavuşturmak için yapılan çalışmalar olarak düşünülebilir.

Modern çağ, yaşam kalitesini yükselten üretimlerle bir taraftan insanlığa hizmet etmiş, diğer taraftan ise birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Bu sebeple postmodernistlerin modernizm karşısındaki sorgulayıcı tutumları günümüzdeki pek çok soruna çözüm üretme sürecinde çalışmalarına kaynaklık etmektedir. Söz gelişi modern kentleşmeyle beraber oluşturulan daha büyük mekânlar, daha yüksek binalar, düzgün yollar, toplu taşıma araçları, ışıklar, aydınlatmalar, AVM'ler/ışıklı büyük alışveriş merkezleri... modern dünyada insanların gözlerini kamaştıracak kadar yeni ve bir o kadar da önemli gelişmeler olarak karşılanmıştır. Fakat postmodernistler kentleşmenin başarısızlıkla sonuçlandığını, bu süreçte insanların yalnızlaştıklarını, tüketim çılgınlığı içinde olduklarını ve çok fazla strese girdiklerini düşünerek modernizmin getirdiği bu yeniliklere tepki göstermişlerdir. Bu gibi sebeplerle kan kaybetmeye başlayan modernizmin tahtına, 1930'lu yıllarda etkisi hissedilen, onu sorgulamayla işe başlayan -özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında (1945)- *postmodern* düşüncenin geçmiş olduğu görülmektedir. İsmet Emre, avangart bir tutumla ortaya çıkan postmodernizmin anti-modern bir düşüncenin temeli üzerine kurulduğunu, modern dünyayı sornsallaştırdığını ve sorguladığını ifade ederek, postmodernizmin özelliklerinden biri olan, bizim de çalışmamızın konusunu oluşturan bu durumun (modernizm eleştirisinin) varlığına ve 1970'lerde olduğu gibi günümüzde de geçerliliğini koruduğuna dikkat çeker (Emre, 2006 (a): 2). Yıldız Ecevit de postmodernistlerin modernizm eleştirisine yer vererek onların hedeflerinin bazılarını şöyle sıralar: "Söz konusu başkaldırının hedefleri arasında; geleneksel/yansıtmacı sanat anlayışı, sosyal/kültürel modernizmin mutlak doğruları/söylemleri/efsaneleri ve estetik modernistlerin seçkinci ciddiyeti ilk sırada yer almaktadır" (Ecevit, 2009: 67).

Modernizm eleştirisi temeli üzerine kurulan bu çalışmanın daha iyi anlaşılması için modernizmin ve postmodernizmin özelliklerine, birbirlerinden ayrılan yönlerine, bu terimlerin roman ile arasındaki ilişkiye yer vermekte fayda vardır. Fakat öncelikli olarak bu çalışma sırasında çeşitli problemlerle karşılaşmış olduğumuzu da belirtmek gerekir. Söz gelişi modernizm ve postmodernizmle ilgili gerek makale gerekse tez veya kitaplarda modernizmin ve postmodernizmin doğuşu, tanımı, içeriği, söylemleri... hakkında çeşitli ortak görüşler bulunmakla birlikte postmodernizmin ilkeleri hakkında henüz ortak bir sonuca varılmamış gibi gözükmektedir. Özellikle de "modern", "modernite", "modernizm", "postmodernite", "post-modernite", "post-modernizm", "postmodernizm" gibi terimlerin bu çalışmalarda farklı şekillerde yorumlanması, terimler hakkında bütünüyle bir uzlaşma varılamaması bu problemi önemli bir sorun hâline getirmektedir. Postmodernistlerin modernizm eleştirisini

anlamak, kavrayabilmek ve çalışmanın konusunu netleştirebilmek için akımın tarihî alt yapısına bakarak onun arka planından haberdar olmak gerekmektedir. Bu sebeple postmodern anlatılardaki modernizm eleştirisini daha iyi kavrayabilmek adına, kitapta öncelikli olarak yukarıdaki terimleri bazı araştırmacıların tanımlamalarından da faydalanarak açıklayıp her iki anlayış arasındaki farkları ortaya koymaya çalışacağız. Çünkü toplumsal yaşamda radikal değişim ve dönüşümlerin tezahür ettiği sanattan edebiyata, felsefeden bilime, dinden siyasete, ruhtan bedene kadar insanların hayatını etkileyen bu iki akımın birbirleriyle olan ilişkileri oldukça önemlidir.